

RAPORTUL nr. 1

Misiunea de observare a alegerilor locale generale și a alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019

Perioada de monitorizare: 18 iunie – 14 august 2019

Publicat la 15 august 2019

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație. Conținutul raportului poate fi supus revizuirilor redacționale.

Raportul este elaborat în cadrul Misiunii de observare a alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019, desfășurată de Asociația Promo-LEX cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate”; al Fundației Soros-Moldova prin proiectul „Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturi ale Omului în Republica Moldova”.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor.

Cuprins

SUMAR EXECUTIV	4
INTRODUCERE	6
I. CONTEXTUL POLITIC.....	8
II. CADRUL LEGAL	11
III. ORGANELE ELECTORALE	17
IV. LISTELE ELECTORALE ȘI REGISTRUL DE STAT AL ALEGĂTORILOR.....	20
V. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ	22
VI. CONCURENȚII ELECTORALI	23
VII. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	26
VIII. DISCURSUL INSTIGATOR LA URĂ ȘI DISCRIMINARE.....	29
RECOMANDĂRI	31
ABREVIERI	32

SUMAR EXECUTIV

Contextul politic. Perioada preelectorală a fost marcată de tergiversarea procesului de constituire a majorității parlamentare, fapt care a cauzat incertitudini privind data organizării alegerilor locale generale. Contextul politic al alegerilor locale a fost configurat de constituirea unei noi alianțe de guvernare (PSRM, PAS, PPPDA) și de trecerea în opoziție a PDM (partid aflat la guvernare din anul 2009). O altă consecință a relațiilor stabilite în sistemul politico-administrativ în perioada interelectorală a fost traseismul politic al aleșilor locali.

Cadrul legal. Principiul stabilității dreptului electoral, în esență, a fost respectat, pe parcursul ultimului an înainte de alegeri, până la data de 14 august 2019, nefiind amendate elementele fundamentale ale dreptului electoral, inclusiv cu referire la cazul alegerilor locale generale. Totodată, MO Promo-LEX consideră că aprobarea în lectură finală și eventuala intrare în vigoare a proiectului de lege nr. 36 pentru modificarea unor acte legislative (Codul electoral, Codul contravențional ș.a.) la începutul perioadei electorale pentru alegerile locale poate crea incertitudini și dificultăți în organizarea și desfășurarea alegerilor.

Legislația îi tratează în continuare inegal pe candidații independenți, comparativ cu cei desemnați de partide politice și blocuri electorale, obligându-i doar pe ei să colecteze semnături în liste de subscripție. În plus, în opinia Misiunii, există incertitudini legale privind mecanismul de colectare a semnăturilor și de raportare financiară a procesului în cazul alegerilor locale.

Doar 4 din cele 16 recomandări de modificare a legislației formulate de MO Promo-LEX la precedentele alegeri locale generale (2015) au fost realizate, total sau parțial. Printre problemele importante care rămân nesoluționate în contextul alegerilor locale pot fi reiterate: incertitudinile privind stabilirea datei alegerilor și definirea perioadei electorale, lipsa unui mecanism legal de prevenire a „migrației artificiale a alegătorilor”, regimul de vot al alegătorilor fără domiciliu și reședință, respectarea prevederilor Codului electoral de către organele electorale în contextul utilizării certificatelor pentru drept de vot de către alegători etc.

Alegerile parlamentare noi. În privința desfășurării alegerilor parlamentare noi, MO Promo-LEX consideră că mandatul deputaților Maia Sandu și Andrei Năstase a încetat de drept la 8 iulie 2019 din cauza incompatibilității funcțiilor, respectiv, data alegerilor parlamentare noi urma a fi fixată în intervalul 7 septembrie 2019 – 7 octombrie 2019.

Organele electorale. În perioada monitorizată s-a modificat componența CEC: trei membri, printre care președinta și vicepreședinta, au demisionat, fiind înlocuiți cu alți trei candidați, desemnați și confirmați de Parlament. De asemenea, din funcția administrativă, a demisionat și secretarul autorității. A fost aleasă o nouă conducere a CEC, reușindu-se să se asigure funcționalitatea autorității în preajma perioadei electorale. Pentru prima dată, componența CEC este constituită din bărbați în proporție de 100%. Promo-LEX consideră judicioasă revederea mecanismului de constituire a CEC, inclusiv prin diversificarea autorităților cu drept de desemnare a membrilor.

Registrul de stat al alegătorilor. Creșterea continuă a numărului de alegători în Registrul de stat al alegătorilor (RSA), semnalată de MO Promo-LEX la alegerile anterioare, pe fundalul unui spor natural negativ al populației Republicii Moldova începând cu anul 1999, ridică semne de întrebare privind calitatea gestionării Registrului de Stat al Populației (RSP), implicit a RSA. Contrar practicilor anterioare, când CEC publica datele RSA la începutul perioadei electorale, la 14 august 2019 pe pagina web a autorității încă nu sunt afișate date privind numărul alegătorilor (perioada electorală pentru alegerile parlamentare noi a demarat la 2 august curent).

Pe baza experienței recente de observare a alegerilor parlamentare din 2019, Promo-LEX a semnalat în special probleme cum sunt: arondarea eronată a alegătorilor la SV; erori de adrese și prezența persoanelor decedate în liste. Totodată, concluziile MO Promo-LEX a alegerilor locale generale din 2015 reiterează o altă problemă specifică anume scrutinului de tip local: migrația artificială a alegătorilor.

Concurenții electorali. În cazul alegerilor locale, calitatea de concurent electoral o pot avea partidele, blocurile electorale și candidații independenți, însă doar independenții sunt obligați să colecteze semnături în susținerea candidaturii lor. În cazul partidelor politice, MO Promo-LEX pe baza experiențelor anterioare, atrage atenția asupra necesității respectării prevederilor statutare privind organizațiile de partid cu drept de a desemna candidați și existența unui mandat valabil (neexpirat) al conducerii, în vederea depunerii documentelor necesare desemnării și înregistrării candidaților în deplină conformitate cu prevederile cadrului legal.

De asemenea, pe parcursul perioadei monitorizate, MO Promo-LEX a identificat cel puțin trei cazuri ce pot fi calificate drept desemnare a candidaților pentru funcția de primar înainte de termen și cel puțin o situație de utilizare a imaginii autorității publice în promovarea unui eventual concurent electoral.

Observarea finanțării campaniei electorale rămâne o prioritate a MO Promo-LEX. În acest sens, Misiunea va compara cheltuielile raportate la CEC și la organele electorale inferioare de către concurenții electorali cu activitățile și cheltuielile estimate în urma observării civice.

Discursul de ură. Discursul de ură este un fenomen care capătă amploare și intensitate tot mai mare în Republica Moldova, inclusiv în context electoral. În prezent nu există un cadru legal pertinent și nici mecanisme pentru a combate acest fenomen, iar autoritățile nu au un răspuns la discursul de ură în context electoral.

Începând cu alegerile locale noi și cu referendumul local din Chișinău din noiembrie 2017, MO Promo-LEX monitorizează și discursul de ură utilizat de către concurenții electorali în cadrul alegerilor. Pe baza surselor de informare monitorizate, se identifică situațiile și tematica discursului, subiecții ce utilizează ura în mesajele lor electorale și cei afectați de acest tip de discriminare.

INTRODUCERE

Raportul nr. 1 este elaborat în cadrul activității Misiunii de observare (MO) Promo-LEX a alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019 și cuprinde rezultatele monitorizării perioadei interelectorale, dar și preelectorale, cuprinse între 18 iunie 2019 (stabilirea datei alegerilor locale generale de către Parlamentul Republicii Moldova) și 14 august 2019. De asemenea, Raportul include constatările MO privind pregătirea alegerilor parlamentare noi în patru circumscripții uninominale, ce urmează a fi desfășurate în aceeași zi – 20 octombrie 2019 – cu alegerile locale generale. Conținutul acestui document poate fi supus revizuirilor redacționale.

Raportul de față conține constatările și tendințele principale specifice perioadei preelectorale/electorale pentru alegerile din 20 octombrie 2019. Concluziile și recomandările MO din actualul raport se referă la contextul politic și legal al scrutinelor ce urmează a fi desfășurate, făcându-se legătura între experiența de monitorizare a alegerilor precedente și evenimentele sociopolitice cu potențial impact electoral din perioada preelectorală.

MO Promo-LEX va prezenta cinci rapoarte intermediare de observare a alegerilor locale generale/parlamentare noi și un Raport final. De asemenea, în contextul zilei alegerilor (pentru tururile I și II de scrutin în cazul celor locale) vor fi elaborate comunicate de presă privind desfășurarea scrutinului, rezultatele numărării în paralel a voturilor și evaluarea corectitudinii completării proceselor-verbale. Misiunea rapoartelor MO Promo-LEX este diagnosticarea în timp real a calității procedurilor de organizare și desfășurare a alegerilor pentru o perioadă prestabilită de timp; responsabilizarea actorilor electorali; identificarea tendințelor pozitive și negative în cadrul procesului electoral. Raportul final al MO urmează a fi prezentat la 19 decembrie 2019.

Metodologia Promo-LEX de observare a alegerilor a fost elaborată conform standardelor internaționale în domeniu și presupune observarea alegerilor atât pe termen lung (perioada electorală), cât și pe termen scurt (ziua alegerilor). Rapoartele de observare sunt elaborate de către echipa centrală a MO Promo-LEX, pe baza constatărilor raportate de către observatorii pe termen lung (OTL) din cadrul MO cu privire la activitatea tuturor actorilor implicați în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor: concurenții electorali, autoritățile publice, organele electorale, partidele politice, cetățenii care își înaintează propria candidatură, precum și societatea civilă.

Monitorizarea procesului electoral se va efectua pe durata perioadei electorale de către 41 OTL. În ziua scrutinului, Promo-LEX va delega câte un observator pe termen scurt (OTS) în secțiile de votare (SV) selectate de către MO Promo-LEX pe baza unui eșantion stabilit de către o companie sociologică.

Toți observatorii implicați în procesul de monitorizare sunt instruiți în cadrul seminarelor organizate de către Misiunea Promo-LEX și semnează Codul de conduită¹ al observatorului național independent Promo-LEX, obligându-se să acționeze operativ, cu bună-credință și în mod nonpartizan. Activitatea observatorilor este coordonată de echipa centrală a Asociației.

Drept sursă pentru rapoartele de observare ale MO servesc constatările OTL raportate conform unor formulare tematice, precum și informațiile oficiale publice, raportate de către observatorii MO Promo-LEX. În cadrul vizitelor planificate, observatorii analizează informația rezultată din discuții, întâlniri cu interlocutorii și consultarea documentelor oficiale.

MO Promo-LEX a alegerilor locale generale și a alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019 reprezintă un proiect realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte. MO Promo-LEX nu este oponent politic al concurenților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Cu toate acestea, rapoartele observatorilor sunt însoțite, în măsura posibilităților, de probe fotografice și video, care pot fi puse doar la dispoziția organelor de drept, pe baza solicitărilor corespunzătoare, și în niciun caz la dispoziția concurenților electorali. Totodată, încălcările, inclusiv cele presupuse, care se regăsesc în prezentul raport, trebuie tratate de autoritățile electorale prin prisma prevederilor art. 22,

¹ <https://promolex.md/4689-codul-de-conduita-al-observatorilor-electorali-promo-lex/>

alin. (1), lit. q) și art. 68, alin. (5) Cod electoral, inclusiv drept sesizări ale observatorilor și urmează a fi examinate conform competenței.

Misiunea Promo-LEX gestionează platforma web www.monitor.md, pe care orice cetățean poate semnala activități cu tentă electorală. Pe aceeași platformă sunt stocate informații relevante din rapoartele observatorilor. Semnalările din partea cetățenilor sunt verificate de către observatorii Misiunii în cadrul următoarei vizite planificate în localitatea în care a fost înregistrată semnalarea.

Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și protejarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile. Asociația organizează Misiuni de observare a alegerilor din Republica Moldova începând cu anul 2009, prezenta MO fiind a 18-a la număr. De asemenea, angajații și membrii Asociației dispun de experiență internațională și au participat la observarea alegerilor în cadrul Misiunilor Internaționale din Armenia, Germania, Georgia, Estonia, Norvegia, România, Suedia, Ucraina etc.

Standardele internaționale la care se face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele acestui raport sunt formulate recomandări preliminare pentru autoritățile publice, organele electorale, concurenții electorali/participanții la referendum și alți actori interesați, cu scopul de a asigura optimizarea procesului electoral.

Raportul este elaborat cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate” și al Fundației Soros-Moldova prin proiectul „Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturi ale Omului în Republica Moldova”.

Opiniile exprimate în rapoartele și comunicatele publice ale MO Promo-LEX aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

I. CONTEXTUL POLITIC

Perioada preelectorală a fost marcată de tergiversarea procesului de constituire a majorității parlamentare, respectiv de incertitudini privind data organizării alegerilor locale generale. Contextul politic al alegerilor locale a fost configurat de constituirea unei noi alianțe de guvernare (PSRM, PAS, PPPDA) și trecerea în opoziție a PDM (partid aflat la guvernare din anul 2009). O altă consecință a relațiilor stabilite în sistemul politico-administrativ în perioada interelectorală a fost traseismul politic al aleșilor locali.

1.1. Descrierea cadrului instituțional

Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia. Autoritățile administrației publice locale prin care se realizează autonomia locală în sate (comune), orașe (municipii) sunt consiliile locale, ca autorități deliberative, și primarii, ca autorități executive. Autoritățile administrației publice locale prin care se realizează autonomia locală în raioane sunt consiliile raionale, ca autorități deliberative, și președinții de raioane, ca autorități executive.

În cadrul alegerilor locale generale primarii orașelor (municipiilor), satelor (comunelor) și consilierii din consiliile raionale, orașenești (municipale) și sătești (comunale) se aleg prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de patru ani.

La 14 iunie 2015 au avut loc ultimele alegeri locale generale, în cadrul cărora a fost aleasă administrația publică locală cu un mandat de patru ani. Prin urmare, mandatul a expirat în iunie 2019, urmând a fi organizate alegeri locale generale.

Prin Hotărârea Parlamentului nr. 53 din 18 iunie 2019, data alegerilor locale generale a fost stabilită pentru 20 octombrie 2019. Ca și în cazul scrutinelor locale precedente, autoritățile electorale nu planifică să organizeze alegeri ale autorităților publice locale în regiunea transnistreană, care pe moment nu este controlată de către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova.

Alegerea primarilor de sector și a consiliilor de sector din mun. Chișinău a fost amânată în mod repetat pentru următorul scrutin electoral (2023), invocându-se dificultățile de implementare².

1.2. Impactul rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019

Alegerile locale generale din 20 octombrie 2019 se vor desfășura la o distanță de circa opt luni după alegerile parlamentare din 24 februarie 2019. Confirmarea de către Curtea Constituțională a rezultatelor alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 și validarea mandatelor deputaților aleși au avut loc la 9 martie, însă votarea noului Guvern s-a produs doar în data de 8 iunie 2019.

Astfel, perioada preelectorală a fost marcată de tergiversarea procesului de constituire a majorității parlamentare, fapt care a cauzat incertitudinea privind data organizării alegerilor locale generale. De asemenea, contextul politic al alegerilor locale generale a fost influențat de constituirea unei noi majorități parlamentare (PSRM, PAS, PPPDA) și de trecerea în opoziție a PDM (partid aflat la guvernare din anul 2009) și a PPȘ.

Data alegerilor locale a fost stabilită de către Parlamentul Republicii Moldova abia la 18 iunie 2019, la circa 10 zile de la formarea majorității parlamentare. Pentru prima dată de la desfășurarea primelor alegeri locale din aprilie 1995 intervalul dintre expirarea mandatului de patru ani al alesului local și data alegerilor a fost atât de mare, depășind patru luni. În vederea excluderii situațiilor de acest gen, Guvernul a inițiat, în data de 21 iunie 2019, un proiect de hotărâre privind aprobarea proiectului de lege pentru desfășurarea alegerilor locale într-o zi fixă – a treia duminică din luna octombrie. Considerăm că în acest mod vor fi termene previzibile și fără vulnerabilități de implicare politică din

² <http://bit.ly/2Z6ShGZ>

partea autorităților centrale în materie de stabilire a datei scrutinului. Până la momentul publicării Raportului aceste modificări nu au fost aprobate de către Parlament.

În condițiile unei noi guvernări, care nu s-a constituit pe baza proximității mesajelor geopolitice declarate, alegerile locale din 2019 par să se desfășoare pe un fundal ideatic caracterizat prin antagonismele dintre noua și vechea guvernare pe subiecte precum oligarhizare/capturare a instituțiilor statului și nu pe subiecte geopolitice, ca în scrutinele precedente³.

Schimbarea majorității parlamentare, de asemenea, a impulsionat procesul de modificare a legislației electorale la o distanță proximă de perioada electorală, unele dintre propunerile de amendare afectând aspecte fundamentale (anularea sistemului mixt de alegere a deputaților), dar care nu se referă nemijlocit la cadrul legal de organizare și desfășurare a alegerilor locale.

Pe fundalul schimbărilor politice a avut loc și demisia a trei membri CEC din nouă, printre care sunt președinta și vicepreședinta. De asemenea, din funcția administrativă, a demisionat și secretarul autorității.

1.3. Traseism politic și cazuri de intimidare invocate de aleșii locali

Potrivit datelor oficiale reflectate pe pagina web a CEC, în urma organizării alegerilor locale în perioada 2015 – 2018 (inclusiv a alegerilor locale noi), în fruntea celor 898 de autorități publice locale au fost aleși reprezentanți a 12 formațiuni politice și candidați independenți (conform Tabelului nr. 1). Cei mai mulți primari aleși au fost desemnați de PDM (302), urmați de PLDM (277) și PCRM (77).

Ca și în cazul deputaților parlamentari din legislatura a XX-a (2014 – 2018)⁴, traseismul politic a caracterizat raportul de forțe politice și la nivel de guvernare locală în perioada dintre alegerile locale din 2015 și cele preconizate pentru 20 octombrie 2019. Astfel, de exemplu, în cazul PDM – dacă în urma organizării alegerilor locale au fost aleși 302 primari desemnați de această formațiune politică, atunci în ianuarie – februarie 2019 s-a constatat că minimum 550 de primari sunt afiliați acestui partid politic⁵.

Tabelul nr. 1. Evoluția apartenenței politice a primarilor

<i>Apartenența politică</i>	<i>Alegeri locale 2015 – 2018 (date oficiale CEC)</i>	<i>Situația din februarie 2019 (date MO Promo-LEX)</i>	<i>Tendința</i>
PDM	302	550	+248
PLDM	277	96	-181
PCRM	77	47	-30
CI	68	68	-
PSRM	51	46	-5
PL	48	37	-11
PPPN	42	28	-14
PPEM	27	21	-6
PNL	2	1	-1
MSPR	1	0	-1
PCNM	1	0	-1
PPȘ	1	2	+1
PPRM	1	0	-1
PAS	0	1	+1
PUN	0	1	+1

În același context, menționăm că numărul aleșilor locali simpatizanți ai PDM, simpatie manifestată benevol sau organizat/forțat, s-a constatat a fi mult mai mare în iulie 2018, atunci când circa 713 primari (din totalul de 898) au semnat o scrisoare deschisă către diplomații europeni, prin care,

³ Misiunea restrânsă a OSCE/BIDD0 de observare a alegerilor. Raportul final. Alegerile locale, 14 și 28 iunie 2015. Republica Moldova, p. 4. <http://bit.ly/2LXjpBw>

⁴ Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, p. 13. <https://bit.ly/31dbx3a>

⁵ Informația a fost colectată de observatorii Promo-LEX în contextul alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, în urma discuțiilor purtate cu aleșii locali, angajații autorităților locale sau cu cetățenii din localități.

alături de PDM, se arată indignați de Rezoluția adoptată de Parlamentul European la 5 iulie privind suspendarea asistenței macrofinanciare pe o perioadă nedeterminată⁶.

Aprecierea drept simpatizare organizată/forțată a PDM este confirmată și de aleșii locali de nivelul II care la începutul anului 2018 indicau în proporție de 21% din numărul total de intervievați că *intimidarea fizică sau psihică și amenințarea sunt cele mai întâlnite metode abuzive de influențare a aleșilor locali*. Situația respectivă a fost înregistrată în condițiile în care circa 45% dintre intervievați au refuzat să răspundă la întrebări. Important este faptul că toți aleșii locali care au indicat cazuri concrete de intimidare au făcut-o cu condiția păstrării anonimatului⁷.

După schimbarea puterii politice se pare că a demarat un proces invers, de ieșire a aleșilor locali din componența PDM⁸.

1.4. Organizarea alegerilor parlamentare noi

Drept consecință a formării Guvernului în condițiile implementării prevederilor legale privind sistemul mixt⁹, în data de 26 iulie 2019, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat hotărârile nr. 92, 95 și 96, prin care s-a luat act de demisiile a trei deputați aleși în circumscripțiile uninominale nr. 33, 48 și 50. Ulterior, prin Hotărârea nr. 102 din 30 iulie 2019, Parlamentul a luat act de cererea de demisie a deputatului ales în CU nr. 17. Prin urmare, au fost declarate vacante patru funcții de deputat aleși în circumscripții uninominale, după cum urmează:

- Andrei Năstase, Blocul electoral ACUM, ales în circumscripția electorală uninominală nr. 33 (Chișinău);
- Viorel Melnic, deputat independent, ales în circumscripția electorală uninominală nr. 48 (regiunea transnistreană sud);
- Maia Sandu, Blocul electoral ACUM, aleasă în circumscripția electorală uninominală nr. 50 (peste hotare, la vest de Republica Moldova);
- Vladimir Plahotniuc, PDM, ales în circumscripția electorală uninominală nr. 17 (Nisporeni).

Astfel, prin hotărârile nr. 2543 din 29 iulie 2019 și 2549 din 31 iulie 2019, CEC a stabilit data de 20 octombrie 2019 pentru organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare noi, concomitent cu alegerile locale generale, în cele patru circumscripții uninominale menționate.

⁶ Rezoluția a fost criticată de PDM, cu susținerea a 27 de președinți de raioane. <https://bit.ly/2Yvxjlv>

⁷ Raportul Promo-LEX nr. 2 „Monitorizarea transparenței APL II”. <https://is.gd/qqR8zE>

⁸ 11 primari din Dondușeni părăsesc PDM. <http://bit.ly/2Yv8RMh>

⁹ Potrivit art. 105, alin. (1) din Codul electoral, dacă funcția de deputat a devenit vacantă, CEC stabilește data desfășurării alegerilor noi în termen de peste cel puțin 60 de zile de la stabilirea vacanței, dar nu mai târziu decât peste 3 luni de la această dată.

II. CADRUL LEGAL

Alegerile locale generale. Principiul stabilității dreptului electoral, în esență, a fost respectat, pe parcursul ultimului an înainte de alegeri, până la data de 14 august 2019, nefiind amendate elementele fundamentale ale dreptului electoral, inclusiv cu referire la cazul alegerilor locale generale. Totodată, MO Promo-LEX consideră că aprobarea și intrarea în vigoare a proiectului de lege nr. 36 pentru modificarea unor acte legislative (Codul electoral, Codul contravențional ș.a.) la începutul perioadei electorale pentru alegerile locale poate crea incertitudini și dificultăți în organizarea și desfășurarea alegerilor.

Legislația îi tratează în continuare inegal pe candidații independenți, comparativ cu cei desemnați de partide politice și blocuri electorale, obligându-i doar pe ei să colecteze semnături în liste de subscripție. În plus, în opinia Misiunii, există incertitudini legale privind mecanismul de colectare a semnăturilor și de raportare financiară a procesului în cazul alegerilor locale.

Doar patru din cele 16 recomandări de modificare a legislației formulate de MO Promo-LEX la precedentele alegeri locale generale (2015) au fost realizate, total sau parțial. Printre problemele importante care rămân nesoluționate în contextul alegerilor locale pot fi reiterate: incertitudinile privind stabilirea datei alegerilor și definirea perioadei electorale, lipsa unui mecanism legal de prevenire a „migrației artificiale a alegătorilor”, regimul de vot al alegătorilor fără domiciliu și reședință, respectarea prevederilor Codului electoral de către organele electorale în contextul utilizării certificatelor pentru drept de vot de către alegători etc.

Alegerile parlamentare noi. În privința desfășurării alegerilor parlamentare noi, MO Promo-LEX consideră că mandatul deputaților Maia Sandu și Andrei Năstase a încetat de drept la 8 iulie 2019 din cauza incompatibilității funcțiilor, respectiv, data alegerilor parlamentare noi urma a fi fixată în intervalul 7 septembrie 2019 – 7 octombrie 2019.

2.1. Modificarea legislației electorale și a celei conexe în decurs de un an până la alegeri

Principiul privind stabilitatea dreptului electoral statuează că elementele fundamentale ale dreptului electoral, în special sistemul electoral propriu-zis, componența comisiilor electorale și delimitarea circumscripțiilor electorale, nu ar trebui să poată fi amendate înainte de un an de la alegeri sau ar trebui să fie tratate la nivel constituțional sau la un nivel superior legii ordinare¹⁰. În acest sens, semnalăm că în ultimul an înainte de alegerile locale generale, Codul electoral a fost modificat de patru ori la inițiativa Parlamentului Republicii Moldova, modificări ce sunt în majoritatea lor tehnice, care nu se referă la cele trei aspecte menționate de Comisia de la Veneția:

- 1) Prin Legea nr. 271 din 23.11.2018 termenul „spor” a fost înlocuit cu termenul „indemnizație” la articolul care prevede remunerarea angajaților permanenți ai aparatului CEC.
- 2) Prin Legea nr. 302 din 30.11.2018 au fost efectuate modificări în privința modului de calcul al indemnizației funcționarilor aparatului consiliului electoral de circumscripție și funcționarilor degrevați¹¹.
- 3) Prin Legea nr. 238 din 08.11.2018 (publicată în Monitorul Oficial la 30.11.2018), prevederea de la art. 13, alin. (1), lit. b) este reintrodusă, având următorul cuprins: „b) lipsite de dreptul la vot prin hotărârea definitivă a instanței de judecată”. Această lege a intrat în vigoare la 30.12.2018. Respectiv, începând cu 31 decembrie 2018, la instituirea măsurii de ocrotire judiciară instanța de judecată decide asupra dreptului de vot evaluând întrunirea cumulativă a mai multe criterii¹². De asemenea, prin această lege, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției și ANI sunt obligate să informeze

¹⁰ Codul de bune practici în materie electorală. <https://bit.ly/2QFOFaQ>

¹¹ Pentru activitatea în perioada electorală, inclusiv în ziua alegerilor, membrilor organelor electorale nedegrevați și celor neconvocați, precum și funcționarilor aparatelor birourilor electorale, li se stabilește o indemnizație în mărime de 20% din salariul mediu pe economie pentru anul precedent.

¹² Art. 308¹¹, alin. (2), (3) din Codul de procedură civilă.

organele electorale despre existența interdicției de a ocupa funcții de răspundere și despre existența antecedentelor penale.

4) Prin Legea nr. 268 din 23.11.2018 (publicată în Monitorul Oficial și intrată în vigoare la 14.12.2018) a fost eliminată interdicția de efectuare a agitației electorale în ziua alegerilor și în ziua precedentă alegerilor, păstrând restricția doar pentru incinta secției de votare și intrarea în localul secției de votare. În acest sens, a fost modificat atât Codul electoral, cât și Codul contravențional, care prevedea sancțiuni pentru efectuarea agitației electorale în ziua alegerilor și în ziua precedentă alegerilor.

Totodată, menționăm că la 29.03.2019 a fost înregistrat proiectul de lege nr. 36 pentru modificarea unor acte legislative (Codul electoral, Legea privind partidele politice, Codul contravențional)¹³, acesta fiind deja votat în două lecturi, dar nu și în lectura finală¹⁴. Pe lângă modificările propuse privind anularea sistemului electoral mixt și revenirea la sistemul proporțional – prevederi care țin de alegerile parlamentare, prin acest proiect de lege se propune inclusiv modificarea prevederilor care se referă la toate scrutinele electorale, și anume excluderea certificatelor de integritate, excluderea agitației electorale în ziua alegerilor, micșorarea cuantumului donațiilor, modificarea prevederilor privind finanțarea campaniei electorale.

În acest sens, *luând în considerare faptul că până la începerea perioadei electorale pentru alegerile locale a rămas timp limitat și deja suntem în perioada electorală pentru alegerile parlamentare noi, recomandăm Parlamentului Republicii Moldova să includă în dispozițiile finale ale proiectului de lege o normă care să stabilească în calitate de termen pentru intrarea în vigoare a modificărilor la Codul electoral o dată după desfășurarea alegerilor locale generale*. Altfel, procesul electoral va fi lipsit de previzibilitatea necesară, actele subordonate legii (Regulamentele CEC) vor fi aprobate în interiorul perioadei electorale, și atât funcționarii electorali, cât și alegătorii ar putea fi dezorientați privind normele prohibitive sau prescriptive aplicabile scrutinului dat. În cazul în care proiectul de lege se preconizează a fi votat în lectură finală pe parcursul perioadei electorale, sugerăm Parlamentului să întreprindă acest exercițiu neîntârziat.

De asemenea, Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală a fost amendată prin Legea nr. 53 din 18.06.2019 (publicată în Monitorul Oficial la 28.06.2019 și intrată în vigoare la 28.07.2019), astfel fiind amânată pentru a treia oară data privind intrarea în vigoare a prevederilor referitoare la organizarea și funcționarea autorităților administrației publice ale sectoarelor municipiului Chișinău, respectiv fiind amânată și alegerea consiliilor sectoriale și a primarilor sectoarelor municipiului Chișinău, potrivit art. 56 din legea menționată.

Evidențiem faptul că deși CEC a inițiat elaborarea și modificarea unor regulamente care să reglementeze procesul electoral în cadrul alegerilor locale încă la 10 aprilie¹⁵, până la momentul elaborării raportului de față¹⁶ acestea nu au fost aprobate în ședința CEC.

2.2. Aspecte problematice privind implementarea cadrului legal

2.2.1. Colectarea semnăturilor pentru candidații independenți de către grupuri de inițiativă sau persoane împuternicite

Art. 47 al Codului electoral prevede procedura de colectare a semnăturilor, inclusiv în cadrul alegerilor locale, alin. (2) menționând că au dreptul de a colecta semnături candidații, inclusiv cei independenți, și membrii grupurilor de inițiativă care desemnează și/sau susțin acești candidați pentru alegeri, persoanele împuternicite de aceștia, precum și membrii grupului de inițiativă pentru inițierea referendumului.

¹³ <https://bit.ly/2OAislu>

¹⁴ Ședința plenară din 11.06.2019, ședința plenară din 31.07.2019.

¹⁵ <https://bit.ly/2TlXOnO>

¹⁶ 14 august 2019.

Diferit de normele speciale pentru organizarea și desfășurarea altor tipuri de scrutine electorale, normele speciale ce reglementează alegerile locale (Titlul V din Codul electoral) nu fac referință la persoanele care sunt în drept să colecteze semnăturile pentru candidatul independent (nici membri ai grupului de inițiativă, nici persoane împuternicite). Mai mult decât atât, potrivit art. 1, grupul de inițiativă reprezintă un grup constituit din cetățeni cu drept de vot și înregistrat în condițiile prezentului cod de către Comisia Electorală Centrală pentru colectarea semnăturilor în susținerea unui candidat la funcție electivă sau în vederea inițierii referendumului.

În acest sens, este de neînțeles categorisirea efectuată de către CEC la pct. 13, lit. a) din Regulamentul privind modul de întocmire, prezentare și verificare a listelor de subscripție¹⁷, potrivit căruia dreptul de a colecta semnături îl au candidații independenți și persoanele împuternicite de aceștia în cazul alegerilor locale și, respectiv, membrii grupului de inițiativă care susțin un candidat la funcția de deputat în circumscripția uninominală sau la funcția de președinte al Republicii Moldova, precum și membrii grupului de inițiativă care susțin inițierea unui referendum. Precizăm că atât persoanele împuternicite, cât și membrii grupului de inițiativă primesc legitimații și poartă aceeași responsabilitate pentru corectitudinea listelor de subscripție și semnăturile colectate. Diferența este dată de necesitatea înregistrării grupului de inițiativă și de prezentarea rapoartelor privind finanțarea acestuia.

Pornind de la faptul că pentru unele localități trebuie colectate mai multe semnături în cadrul alegerilor locale și, respectiv, este nevoie de mai multe mijloace financiare decât pentru alegerile parlamentare în circumscripțiile uninominale, considerăm inechitabilă și nejustificată categorisirea efectuată prin Regulamentul privind modul de întocmire, prezentare și verificare a listelor de subscripție.

2.2.2. Stabilirea datei alegerilor locale și calcularea perioadei electorale

La 18 iunie 2019, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 53, prin care a stabilit data de 20 octombrie 2019 pentru desfășurarea alegerilor locale, hotărâre publicată în Monitorul Oficial la 28 iunie 2019 și intrată în vigoare la 1 august 2019. Luând în considerare prevederile art. 130, alin. (1) Cod electoral, care stabilește că primarii sunt aleși pentru un mandat de patru ani și faptul că alegerile locale anterioare au avut loc la 14 iunie 2015, constatăm că mandatul primarilor a expirat la 14 iunie 2019.

Amintim că nici Codul electoral și nici legislația conexă nu conțin în momentul de față prevederi exprese privind stabilirea datei alegerilor locale generale. Potrivit unei opinii a Asociației Promo-LEX, exprimată în 2015, pornind de la faptul că art. 83 din Codul electoral stabilește că alegerile parlamentare se desfășoară în cel mult trei luni de la expirarea mandatului și aplicând aceleași principii pentru alegerile locale, am putea concluziona că alegerile locale generale urmau să fie organizate în intervalul 14 iunie 2019 – 14 septembrie 2019¹⁸.

Potrivit art. 133, alin. (1) din Codul electoral, data alegerilor locale generale se stabilește cu cel puțin 60 de zile înainte de ziua alegerilor, data alegerilor locale generale din 2019 fiind stabilită cu 124 de zile înainte. În vederea asigurării previzibilității procesului electoral, este salutară decizia de stabilire a alegerilor cu mai mult de 60 de zile înainte, însă nu în contextul în care perioada de timp cu care este prelungit mandatul aleșilor locali depășește intervalul de trei luni.

Totodată, pornind de la noțiunea perioadei electorale stabilite la art. (1) din Codul electoral, concluzionăm că perioada electorală a început la 28 iunie 2019 (ziua aducerii la cunoștința publică a datei alegerilor) și, contrar plafonului maxim stabilit de aceeași normă, aceasta va depăși cu mult termenul de 90 de zile stabilit¹⁹.

¹⁷ Aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1730 din 3 iulie 2019. <https://bit.ly/2KtK7Az>

¹⁸ Expres-analiză. Scenarii posibile pentru stabilirea datei alegerilor locale generale din 2015, „Promo-LEX”. Vezi: <https://bit.ly/2TgCOyB>

¹⁹ Potrivit Programului calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din data de 20 octombrie 2019, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 2251 din 31.07.2019, perioada electorală va începe la 19 august 2019.

Luând în considerare aprobarea Legii cu privire la actele normative nr. 100 din 22.12.2017, care prevede, la art. 56, că actele normative intră în vigoare peste o lună de la data publicării în Monitorul Oficial sau la data indicată în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării, precum și tendința Parlamentului Republicii Moldova de a stabili data alegerilor cu mai mult de 90 de zile înainte, reiterăm recomandarea privind modificarea noțiunii „*perioadă electorală*” ca *perioadă de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștința publică a datei desfășurării alegerilor și ziua în care rezultatele alegerilor sunt confirmate de către organele competente. În acest sens, optăm pentru extinderea termenului de 90 de zile, inclusiv cu menționarea autorității responsabile de fixarea acestui termen pornind de la specificul tipurilor de alegeri (parlamentare, prezidențiale, locale generale, locale noi, referendumuri etc.).*

Pornind de la principiul previzibilității și stabilității, Promo-LEX își reiterează poziția privind oportunitatea unei perioade electorale mai lungi, care în opinia Misiunii ar crea condiții mai favorabile pentru egalitatea de șanse între potențialii concurenți, dar și suficient timp pentru pregătirea desfășurării și organizării scrutinelor.

2.2.3. Aspectele problematice privind implementarea cadrului legal evidențiate în cadrul altor scrutine electorale, care nu au fost soluționate

Reiterăm aspectele problematice evidențiate în cadrul altor scrutine, relevante pentru alegerile locale generale din 20 octombrie:

- abordarea inechitabilă a candidaților independenți în raport cu candidații desemnați de partide politice sau blocuri electorale în privința obligației de colectare a semnăturilor. MO Promo-LEX subliniază în mod repetat că, în opinia sa, condițiile pentru înregistrarea candidaților independenți în cadrul alegerilor locale trebuie să fie similare condițiilor pentru înregistrarea candidaților desemnați de către partidele politice sau blocurile electorale, după exemplul alegerilor prezidențiale²⁰;
- numărul exagerat de semnături care trebuie colectate de către candidații independenți pentru funcția de primar de Bălți (5 516) și Chișinău (10 000). În primul rând, *Codul bunelor practici în materie electorală*²¹ stabilește expres că legea nu trebuie să impună colectarea semnăturilor a mai mult de 1% din alegătorii circumscripției respective. Iar în al doilea rând, cifrele sunt exagerate și în raport cu numărul de semnături necesare pentru funcția de deputat în circumscripția uninominală, de exemplu, 500-1000;
- atitudinea inechitabilă a candidatelor independente pentru funcția de primar, în raport cu candidatele independente pentru funcția de deputat (lipsa avantajelor ce ar încuraja femeile să candideze pentru funcția de primar)²²;
- limitarea dreptului alegătorilor de utilizare a certificatului pentru drept de vot în cadrul alegerilor locale²³;
- lipsa cadrului legal/a normelor de verificare electronică a listelor de subscripție în cadrul alegerilor locale și utilizarea modului „Verificare liste de subscripție din SIAS Alegeri” în procesul de verificare a valabilității semnăturilor, fără reglementarea forței juridice a datelor generate de sistem²⁴.

²⁰ Raportul nr. 1 al Misiunii de observare a alegerilor locale noi din 20 mai 2018, p. 10. <https://bit.ly/2HNwLen>

²¹ *Codul bunelor practici în materie electorală*. Linii directoare și raport explicative, p. 6. <http://bit.ly/2YJK9Nm>

²² Raportul nr. 1 al Misiunii de observare a alegerilor locale noi din 20 mai 2018, p. 11. <https://bit.ly/2HNwLen>

²³ Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor locale noi din 20 mai (3 iunie) 2018, p. 11. <https://bit.ly/2wr47l>

²⁴ Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, p. 13-14. <https://bit.ly/31dbx3a>

2.3. Gradul de implementare a recomandărilor Promo-LEX conținute în Raportul final de monitorizare a alegerilor locale din 14 (28) iunie 2015²⁵

În urma monitorizării alegerilor locale generale din 14 (28) iunie 2015, Asociația Promo-LEX a elaborat un șir de recomandări pentru autoritățile publice, organele electorale, concurenții electorali și organele de drept, în vederea îmbunătățirii procesului electoral.

Din totalul de 16 recomandări privind îmbunătățirea cadrului legal relevant pentru alegerile locale generale, semnalăm că doar patru au fost total sau parțial implementate. Acestea țin de includerea procedurii și a termenelor exacte de confirmare a persoanelor responsabile de finanțele concurenților electorali (trezorierii); în Codul electoral, asigurarea înaintării unui număr echitabil de femei și bărbați pentru funcțiile eligibile, instituirea unui plafon financiar unic pentru toți concurenții electorali la nivel de circumscripție electorală și abținerea de la modificarea cadrului normativ electoral cu cel puțin un an înainte de data alegerilor. Prin urmare, rămân neimplementate alte 12 recomandări ale Asociației Promo-LEX, actuale și pentru următorul scrutin:

- 1) Completarea Codului electoral cu o prevedere nouă care să stabilească o dată unică a alegerilor locale generale.
- 2) Completarea Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova cu norme care să prevadă reorganizarea sau lichidarea APL de nivelul I care nu întrunesc cel puțin 1500 de locuitori.
- 3) Completarea Legii privind protecția datelor cu caracter personal cu norme care să asigure transparența și accesibilitatea listelor electorale.
- 4) Completarea Codului electoral cu norme care să asigure exercitarea dreptului la vot al alegătorilor care nu au nici domiciliu și nici reședință.
- 5) Modificarea alin. 2 al art. 134 din Codul electoral sub aspectul concretizării persoanelor care nu își pot exercita dreptul la vot și instituirea termenelor-limită în care pot fi operate modificări care ar exclude „migrația” artificială a alegătorilor.
- 6) Excluderea frazei „suprafața minimă acordată unui concurent electoral pe un panou este de 1 m²” din art. 1 Cod electoral cu referire la norma „Minim de locuri speciale de afișaj electoral”.
- 7) Perfecționarea cadrului normativ din perspectiva stabilirii termenelor și a procedurilor exacte ce prevăd continuarea campaniei electorale pentru turul II de scrutin.
- 8) Modificarea Codului electoral și a Legii cu privire la partidele politice prin care să fie instituit modul de evidență și verificare a calității de membru al partidului politic, în scopul prevenirii activității cu tentă politică a membrilor organelor electorale și, după caz, al sancționării acestora.
- 9) Modificarea normelor legale ce prevăd renumărarea voturilor, astfel încât cheltuielile să fie suportate de către CEC în cazul depistării incorectitudinii rezultatelor inițiale sau de către partea care a solicitat renumărarea, în cazul confirmării rezultatelor inițiale.
- 10) Modificarea punctului 33 al Regulamentului privind întocmirea, administrarea, difuzarea și actualizarea listelor electorale în baza certificatelor pentru drept de vot pentru asigurarea exercitării dreptului de vot tuturor alegătorilor în cadrul aceleiași circumscripții electorale, și nu doar funcționarilor electorali.
- 11) Modificarea modalității de recrutare a membrilor BESV și CECE prin introducerea obligativității deținerii certificatului de calificare profesională în domeniul electoral (eliberat de CICDE).
- 12) Revizuirea cuantumului plafonului donațiilor din partea persoanelor fizice și juridice către partide politice prin micșorarea acestora corespunzător nivelului mediu de trai.

2.4. Stabilirea datei alegerilor parlamentare noi

La 29 iulie 2019 CEC a adoptat Hotărârea nr. 2543, prin care a stabilit data de 20 octombrie 2019 pentru desfășurarea alegerilor parlamentare noi pentru funcția de deputat în circumscripțiile electorale uninominale nr. 33, 48 și 50, iar prin Hotărârea nr. 2549 din 31.07.2019, și pentru

²⁵ Raport final. Monitorizarea alegerilor locale generale din 14 (28) iunie 2015, p. 57-58. <http://bit.ly/200eyC7>

circumscripția electorală uninominală nr. 17. Ambele Hotărâri CEC au fost publicate în Monitorul Oficial la 02.08.2019.

Potrivit art. 105, alin. (1) din Codul electoral, dacă și după votarea repetată, alegerile sunt declarate nule **sau funcția de deputat a devenit vacantă**, CEC stabilește data desfășurării alegerilor noi, care au loc peste cel puțin 60 de zile de la data când alegerile sunt declarate nule, dar nu mai târziu decât peste trei luni de la această dată. Totodată, potrivit art. 2, alin. (7) din Legea nr. 39 din 07.04.1994 despre statutul deputatului în Parlament, **în caz de demisie**, de ridicare a mandatului, **de incompatibilitate** sau de deces, intervine vacanța mandatului de deputat.

Potrivit pct. 80-83 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 24 iunie 2015, în cazul prezentării cererii de *demisie din funcția de deputat* de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii, iar Parlamentul urmează să acționeze cu celeritate, pentru a respecta prevederile legale. **Demisia** deputatului generează un ansamblu de proceduri, formate din câteva etape consecutive, care presupun un șir de acțiuni întreprinse atât de deputatul aflat în situația de incompatibilitate, cât și de Parlament, CEC, Curtea Constituțională:

- 1) prezentarea cererii de demisie a deputatului Președintelui Parlamentului;
- 2) luare de act de cererea de demisie și declararea mandatului vacant de către Parlament;

Pentru deputații aleși pe liste/circumscripția națională:

- 3) examinarea candidaturii candidatului supleant și înaintarea către Curtea Constituțională pentru validare în termen de cinci zile de către CEC;
- 4) validarea mandatului de către Curtea Constituțională în termen de cinci zile;

Pentru deputații aleși pe circumscripții uninominale:

- 3) stabilirea datei alegerilor noi (parțiale) în circumscripțiile uninominale respective.

Curtea Constituțională a menționat la pct. 88 că **toate procedurile legate de incompatibilitățile deputaților urmează să se finalizeze în cadrul celor 30 de zile** prevăzute de lege când survine incompatibilitatea, **în caz contrar, după termenul de 30 de zile, mandatul deputatului încetează de drept**, fără a fi necesare alte condiții de formă.

Luând în considerare faptul că deputații Andrei Năstase și Maia Sandu erau în stare de incompatibilitate²⁶ cu funcția de Viceprim-Ministru, Ministru al Afacerilor Interne și, respectiv, Prim-Ministru al Guvernului Republicii Moldova din data de 8 iunie 2019²⁷, aceștia au depus cereri de demisie la 8 iulie, adică în a 30-a zi. Ținând cont de faptul că procedurile legate de incompatibilitățile deputaților nu aveau cum să se finalizeze în termenul prescris de 30 de zile, mandatul deputaților a încetat la 8 iulie 2019, fără a fi necesare alte condiții de formă.

Mai mult decât atât, *considerăm că și Parlamentul Republicii Moldova a tergiversat înaintarea proiectului de hotărâre, or, din data depunerii cererilor de demisie până la data emiterii hotărârilor privind declararea mandatului vacant, Parlamentul s-a întrunit de cel puțin patru ori²⁸ în ședințe plene.*

Astfel, pornind de la faptul că mandatul deputaților Andrei Năstase și Maia Sandu a încetat de drept la 8 iulie 2019, potrivit art. 105 din Codul electoral și alin. (12) al art. 2 din Legea despre statutul deputatului în Parlament, din oficiu, Comisia Electorală Centrală trebuia să stabilească data alegerilor parlamentare noi în intervalul 7 septembrie 2019 – 7 octombrie 2019.

²⁶ Art. 3 din Legea nr. 39 din 07.04.1994 despre statutul deputatului în Parlament.

²⁷ Decretul nr. 1172 din 08.06.2019 privind numirea Guvernului.

²⁸ 09.07.2019; 12.07.2019; 16.07.2019; 19.07.2019.

III. ORGANELE ELECTORALE

În perioada monitorizată s-a modificat componența CEC: trei membri, printre care președinta și vicepreședinta, au demisionat, fiind înlocuiți cu alți trei candidați, desemnați și confirmați de Parlament. Din funcția administrativă a demisionat și secretarul Comisiei. A fost aleasă o nouă conducere a CEC, reușindu-se să se asigure funcționalitatea autorității în preajma perioadei electorale. Pentru prima dată, componența CEC este constituită din bărbați în proporție de 100%. Promo-LEX consideră judicioasă revederea mecanismului de constituire a CEC, inclusiv prin diversificarea autorităților cu drept de desemnare a membrilor.

3.1. Structura organelor electorale

În calitate de autoritate națională permanentă, CEC coordonează activitatea tuturor organelor electorale de rang inferior constituite în vederea pregătirii și desfășurării alegerilor locale: consilii electorale de circumscripție de nivelul II (CECE II), consilii electorale de circumscripție de nivelul I (CECE I) și birouri electorale ale secțiilor de votare (BESV).

3.2. Componența CEC

Mandatul actualei componențe a CEC este de cinci ani și a început în 2016. În perioada 28 iunie – 4 iulie 2019 trei membri ai Comisiei – Iurie Ciocan, Alina Russu și Rodica Ciubotaru – au demisionat din funcția de membru în contextul schimbărilor politice din societate. Subliniem că Alina Russu a exercitat funcția de președintă, iar Rodica Ciubotaru pe cea de vicepreședintă.

Demisiile au fost motivate prin proiectul de lege nr. 43 pentru modificarea art. 20 din Codul electoral, înregistrat în Parlament la 16.04.2019. Proiectul propune schimbarea procedurii de demitere a membrilor CEC numiți de către Parlament, prin trecerea competenței de constatare a nerespectării condițiilor prevăzute la art. 19, alin. (2) de la Curtea de Apel Chișinău la autoritatea care i-a desemnat sau i-a confirmat pe membrii CEC. Acest proiect de hotărâre a fost adoptat la 18 iunie 2019 în Parlament, însă Președintele Republicii Moldova l-a remis spre reexaminare Parlamentului pentru „a fi supus dezbaterilor publice conform principiilor prevăzute de Legea nr. 100/2017 și de Legea nr. 797/1996”. Menționăm că până la data elaborării raportului de față nu au fost lansate dezbateri publice în privința proiectului în cauză și acesta nu a fost adoptat în mod repetat de către Parlamentul Republicii Moldova.

De asemenea, pe 19 iulie, în cadrul ședinței CEC, s-a anunțat că Veaceslav Agrigoroae și-a prezentat demisia din funcția de secretar. În data de 16 iulie 2019 Parlamentul a confirmat în funcția de membru al CEC alte trei persoane pentru durata neexpirată a mandatelor predecesorilor, iar pe 19 iulie a fost aleasă și numită noua conducere a Comisiei. În acest fel, autoritatea electorală a devenit funcțională în ajunul perioadei electorale.

Pentru prima dată din 1994 și până în prezent²⁹, componența CEC este constituită din bărbați în proporție de 100%, respectiv – 0% femei. Pentru comparație, structura funcțiilor de conducere din organele electorale inferioare la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, din perspectiva echilibrului de gen, includea: 85% femei în conducerea BESV și 57% femei în conducerea CECE³⁰.

Promo-LEX a lansat în data de 11 iulie 2019 un Apel prin care a solicitat Parlamentului să inițieze consultări publice privind legiferarea unui nou algoritm de desemnare a membrilor CEC în baza diversificării subiecților care au acest drept și a prezentat un proiect de modificări legislative, inclusiv drept platformă de discuție³¹.

²⁹ <http://bit.ly/2IVbVfB>, <http://bit.ly/2LXdc8m>

³⁰ Raport final. Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, p. 21, 26. <http://bit.ly/2JEmk0k>

³¹ Apel public privind necesitatea urgentării procedurilor de desemnare și confirmare de către parlament a noilor membri ai Comisiei Electorale Centrale (CEC), precum și de alegere de către membrii CEC a conducerii autorității. <http://bit.ly/2XUBOWL>

3.3. Hotărâri ale CEC relevante pentru organizarea și desfășurarea alegerilor

Conținutul tematic al hotărârilor aprobate. În contextul organizării și desfășurării alegerilor locale generale, precum și al alegerilor parlamentare noi, CEC a adoptat opt hotărâri privind: stabilirea datei alegerilor, aprobarea programelor calendaristice, responsabilitățile suplimentare ale autorităților publice în contextul alegerilor, repartizarea atribuțiilor membrilor CEC în perioada electorală, lista celor 46 de organizații social-politice care pot participa la alegerile parlamentare noi, aprobarea devizului de cheltuieli pentru alegerile parlamentare noi și acreditarea observatorilor.

Privind transparența procesului decizional. Pe parcursul anului 2019, Promo-LEX a constatat respectarea parțială de către CEC a prevederilor legislației în vigoare referitoare la transparența decizională prin asigurarea publicării anunțurilor privind inițierea elaborării proiectelor de acte regulatorii, a anunțurilor privind organizarea consultărilor publice, mai puțin a rezultatelor consultărilor. Pe parcursul anului 2019, autoritatea a elaborat/a supus modificărilor cinci acte regulatorii, cu propunerea acestora pentru consultare publică: Regulamentul privind finanțarea activității partidelor politice, Regulamentul privind particularitățile de desemnare și înregistrare a candidaților la alegerile locale, Regulamentul privind modul de întocmire, prezentare și verificare a listelor de subscripție, Regulamentul privind activitatea consiliului electoral de circumscripție și, respectiv, Regulamentul privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora (termen-limită pentru recepționarea propunerilor/recomandărilor: 19.08.2019).

Concomitent, constatăm că CEC a inițiat procedura de modificare a alte două acte regulatorii, nefiind încă publicată versiunea pentru consultare publică: Regulamentul cu privire la procedurile de tragere la sorți (termen-limită pentru recepționarea propunerilor/recomandărilor: 18.06.2019) și Instrucțiunea privind procedura generală a renumărării buletinelor de vot (termen-limită pentru recepționarea propunerilor/recomandărilor: 18.06.2019). Prin urmare, constatăm că în decursul a două luni autoritatea nu a publicat proiectele actelor regulatorii respective, pentru ca acestea să fie supuse consultărilor publice. În opinia „Promo-LEX”, situația respectivă este îngrijorătoare, din moment ce până la ziua alegerilor au mai rămas doar două luni.

În același context, menționăm că, spre deosebire de alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, atât în procesul organizării alegerilor locale generale, cât și în organizarea alegerilor parlamentare noi, s-a constatat că *Programul calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019*, precum și *Programul calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor parlamentare noi din data de 20 octombrie 2019* nu au fost supuse consultărilor publice. În plus, potrivit art. 70, alin. (1) din Codul electoral, prin Hotărârea nr. 2558 din 09 august 2019, CEC a aprobat Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare noi din 20 octombrie 2019 în circumscripțiile electorale uninominale nr. 17, 33, 48 și 50 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova, fără însă a supune proiectul acestuia consultărilor publice.

3.4. Acreditarea observatorilor naționali și internaționali

Amintim că pentru observatorii naționali (în special, misiunile cu un număr mare de observatori) procesul de acreditare a fost birocratizat și îngreunat în ajunul alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019 prin Hotărârea CEC nr. 1694. Promo-LEX și-a exprimat dezacordul în repetate rânduri, solicitând autorității electorale să revizuiască prevederile Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora.³²

Drept urmare, în luna iunie 2019, CEC a inițiat procedura de modificare a Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora. Termenul-limită stabilit pentru

³² Apel public privind transparența limitată în procesul de adoptare și conținutul abuziv al Hotărârii CEC nr. 1694 din 12 iunie 2018 pentru modificarea și completarea Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora. <https://bit.ly/2YRqxCa>

Petiție privind limitarea libertății de exprimare a observatorilor în ziua alegerilor, precum și birocratizarea și tergiversarea nejustificată a procedurii de acreditare a observatorilor. <https://bit.ly/2KAg213>

recepționarea propunerilor a fost 16 iunie 2019. La 13 august 2019, autoritatea electorală a publicat proiectul regulamentului menționat pentru consultări publice, termenul-limită de prezentare a propunerilor fiind 19 august 2019.

Prin Hotărârea CEC nr. 2557 din 6 august 2019, la solicitarea Promo-LEX, au fost acreditați primii 61 de observatori naționali pentru monitorizarea alegerilor locale generale și a celor parlamentare noi.

IV. LISTELE ELECTORALE ȘI REGISTRUL DE STAT AL ALEGĂTORILOR

Creșterea continuă a numărului de alegători în RSA, pe fundalul unui spor natural negativ al populației Republicii Moldova începând cu anul 1999, ridică semne de întrebare privind calitatea gestionării RSP, implicit a RSA. Contrar practicilor anterioare, când CEC publica datele RSA la începutul perioadei electorale, la data de 14 august 2019 pe pagina web a autorității încă nu sunt afișate informații privind numărul alegătorilor (perioada electorală pentru alegerile parlamentare noi a demarat la 2 august curent).

Pe baza experienței recente de observare a alegerilor parlamentare din 2019, Promo-LEX a atras atenția, în special, asupra următoarelor probleme: arondarea eronată a alegătorilor la SV; erori de adrese și prezența unor persoane decedate în liste. Mai mult, în concluziile MO Promo-LEX privind alegerile locale generale din 2015 se constată o problemă specifică anume pentru scrutinul de tip local – migrația artificială a alegătorilor.

4.1. Necesitatea observării listelor electorale

Potrivit legislației, listele electorale sunt întocmite pe baza Registrului de stat al alegătorilor (RSA), care, la rândul său, este constituit în conformitate cu datele Registrului de Stat al Populației (RSP). Aceste liste conțin toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază ori își au reședința pe teritoriul unei secții de votare.

În contextul desfășurării alegerilor, indiferent de natura acestora (locale, parlamentare sau prezidențiale), calitatea listelor electorale a fost unul dintre cele mai discutate subiecte din spațiul public. Modul de gestionare și calitatea listelor de alegători sunt factori extrem de importanți, care ar putea influența în mod direct gradul de încredere al cetățenilor în procesul electoral și chiar rezultatele acestuia.

Analiza deficiențelor identificate de către observatori în listele electorale în alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 denotă că majoritatea absolută a problemelor țin de: arondarea eronată a alegătorilor la SV (30.31%); erori de adrese (20.37%) și prezența unor persoane decedate în liste (16.44%)³³.

În plus, în concluziile MO Promo-LEX privind alegerile locale generale din 2015 se constată o altă problemă specifică anume pentru scrutinul de tip local – *migrația artificială a alegătorilor*. În opinia Misiunii, fenomenul migrației artificiale ar presupune creșterea numărului de alegători într-o circumscripție anumită în contextul alegerilor, determinată de înregistrarea în mod organizat a reședinței alegătorilor în localitățile circumscripției respective³⁴.

Problema în cauză a fost identificată de către MO Promo-LEX și la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, la desfășurarea scrutinului în circumscripții uninominale. De exemplu, observatorul Promo-LEX a identificat că, în perioada 22–25 ianuarie 2019, primăriile Corjova și Bălăbănești, r. Criuleni, au recepționat înștiințări despre schimbarea domiciliului permanent/temporar al locuitorilor satelor. Astfel, 33 de alegători și-au înregistrat domiciliul permanent la doar 3 adrese din or. Chișinău, sectorul Ciocana, câte 2, 11 și, respectiv, 22 de persoane³⁵. Subiectul a fost abordat și de alte asociații obștești³⁶.

MO Promo-LEX atrage atenția CEC asupra situațiilor respective în eventualitatea implicării, chiar și post-factum, cu scop de prevenire în contextul alegerilor locale generale și al celor parlamentare noi din 20 octombrie 2019.

³³ Raport final. Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, p. 33-36. <http://bit.ly/2JEmk0k>

³⁴ Raport final. Monitorizarea alegerilor locale generale din 14 (28) iunie 2015, p. 16-18. <http://bit.ly/200eyC7>

³⁵ Raportul nr. 5 al Misiunii de observare a alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, p. 10. <http://bit.ly/33zZGOi>

³⁶ <http://bit.ly/2N2MFr2>

4.2. Evoluția datelor din Registrul de stat al alegătorilor (RSA)

Contrar practicilor anterioare, când CEC publica datele din RSA la începutul perioadei electorale, la data de 14 august 2019 pe pagina web a autorității încă nu este afișat numărul alegătorilor (în condițiile în care perioada electorală pentru alegerile parlamentare noi a demarat pe data de 2 august).

Tabelele nr. 2 și nr. 3 prezintă comparativ situația privind conținutul numeric al alegătorilor/cetățenilor Republicii Moldova pe parcursul anilor 2014–2019. Conform datelor din *Tabelul nr. 2*, asistăm la o creștere continuă a numărului de alegători în Republica Moldova. În plus, observăm după 2017 o creștere bruscă a numărului de alegători fără domiciliu/reședință. În privința acestora, amintim, există incertitudini legale ce țin de posibilitatea lor de realizare a dreptului la vot în condițiile alegerilor locale.

Tabelul nr. 2. Dinamica numărului de alegători 2014 – 2019 pe baza datelor din RSA

Data	Numărul total de alegători	Numărul de alegători fără domiciliu/reședință înregistrată	Numărul de alegători din UAT din stânga Nistrului și mun. Bender
25.11.2014 ³⁷	3 226 446	171 052	211 329
22.08.2016 ³⁸	3 237 032	161 630	221 600
01.09.2017 ³⁹	3 255 361	155 683	225 971
10.12.2018 ⁴⁰	3 265 997	210 890	230 233
02.08.2019	-	-	-

În *Tabelul nr. 3* sunt prezentate datele privind numărul populației/cetățenilor Republicii Moldova oferite de diverse instituții publice cu responsabilități în domeniu pentru anul 2019. Diferențele existente pot fi explicate prin abordări diferite și subiecți deosebiți vizați. Dar numărul de peste 4 mil. de cetățeni ai Republicii Moldova (inclusiv minori) totalizați pe baza RSP trezește, în opinia MO Promo-LEX, suspiciuni rezonabile în ce privește acuratețea datelor din RSP. Implicit, apar dubii și privind calitatea conținutului RSA, generat pe baza RSP, pe fundalul unui spor natural negativ continuu al populației Republicii Moldova începând cu anul 1999⁴¹.

Tabelul nr. 3. Informații statistice privind populația/cetățenii/alegătorii Republicii Moldova

Numărul populației Republicii Moldova Datele BNS 01.01.2019	Numărul cetățenilor Republicii Moldova Datele ASP 01.07.2019	Numărul alegătorilor Republicii Moldova Datele CEC
2 681 735 ⁴² (fără regiunea transnistreană)	4 090 761 ⁴³	-

³⁷ <https://bit.ly/2EcGImU>

³⁸ <https://bit.ly/2B1ElQo>

³⁹ <https://bit.ly/2UxYmaf>

⁴⁰ <https://bit.ly/2L8YGrG>

⁴¹ Banca de date statistice Moldova. Mișcarea naturală pe ani, indicatori și medii/Sporul natural. Total pe țară pentru perioada 1991–2018. <http://bit.ly/32JwILM>

⁴² Numărul populației cu reședința obișnuită în Republica Moldova pe sexe și grupe de vârstă la începutul anului 2019. Comunicat de presă al Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova. <http://bit.ly/2M073s4>

⁴³ Numărul cetățenilor este suma obținută în baza: *Datelor statistice din Registrul de stat al populației referitor la persoanele fizice cu loc de trai în Republica Moldova în profil de cetățenie* (<http://bit.ly/2Y8mVPE>) și a *Datelor statistice din Registrul de stat al populației referitor la cetățenii Republicii Moldova plecați peste hotare la loc permanent de trai* (<http://bit.ly/2JBCIEa>).

V. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

5.1. Activități de organizare a alegerilor cu implicarea APL

În contextul organizării și desfășurării alegerilor locale generale și a alegerilor parlamentare noi, APL urmează a fi implicate în următoarele tipuri de activități:

- desemnarea membrilor CECE I și II, ai CECEU;
- desemnarea membrilor BESV;
- înaintarea propunerilor privind hotarele SV;
- asigurarea organelor electorale inferioare cu birouri/locații și materiale necesare pentru buna activitate a acestora;
- asigurarea accesului în incinta SV a persoanelor cu nevoi speciale;
- asigurarea locurilor speciale pentru afișaj electoral și întâlnirile cu alegătorii;
- participarea la verificarea RSA.

De menționat că, după consultarea paginii web www.actelocale.gov.md, s-a constatat că autoritățile publice locale au început a adopta decizii privind desemnarea de membri în organele electorale încă din luna aprilie 2019.

5.2. Stabilirea locurilor pentru afișaj electoral și de întâlnire cu alegătorii

Conform prevederilor Codului electoral⁴⁴, APL sunt obligate ca, în termen de trei zile de la data începerii perioadei electorale, să stabilească și să garanteze un minim de locuri speciale de afișaj electoral și un minim de localuri pentru desfășurarea întâlnirilor cu alegătorii, iar deciziile (dispozițiile) respective să fie afișate imediat la sediul acestor autorități și să fie aduse la cunoștința subiecților interesați prin intermediul mijloacelor de informare în masă, al altor mijloace de comunicare disponibile.

⁴⁴ Art. 52, alin. (9) din Codul electoral. <https://bit.ly/2lcsdy2>

VI. CONCURENȚII ELECTORALI

În cazul alegerilor locale, calitatea de concurent electoral o pot avea partidele, blocurile electorale și candidații independenți, însă doar cei din urmă sunt obligați să colecteze semnături în susținerea candidaturii lor. În cazul partidelor politice, MO Promo-LEX, pe baza experiențelor anterioare, atrage atenția asupra necesității de a se respecta prevederile statutare privind organizațiile de partid cu drept de a desemna candidați și existența unui mandat valabil (neexpirat) al conducerii, în vederea depunerii documentelor necesare desemnării și înregistrării candidaților în deplină conformitate cu prevederile cadrului legal.

De asemenea, pe parcursul perioadei monitorizate, MO Promo-LEX a identificat cel puțin trei cazuri ce pot fi calificate drept desemnare a candidaților pentru funcția de primar înainte de termen și un caz de utilizare a imaginii autorităților publice.

6.1. Calitatea de concurent electoral

Potrivit art. 1 din Codul electoral, în cazul alegerilor locale, calitatea de concurent electoral o pot avea partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale și persoanele care candidează pentru funcția de primar sau de consilier în consiliul local și care sunt înregistrate de consiliile electorale de circumscripție respective. Potrivit datelor ASP, lista partidelor și a altor organizații social-politice care ar avea dreptul de a participa la alegeri include 46 de organizații⁴⁵.

Atribuția de a publica lista partidelor și a altor organizații social-politice care au dreptul de a participa la alegeri aparține CEC⁴⁶. Conform Programului calendaristic al CEC⁴⁷, termenul de publicare a listei respective pentru alegerile locale generale a fost stabilit după 1 august 2019. Până la prezentarea raportului, lista respectivă nu a fost publicată, fiind făcută publică doar cea pentru alegerile parlamentare noi⁴⁸.

După o experiență de observare a alegerilor locale anterioare, MO Promo-LEX atrage atenția partidelor asupra necesității de a respecta prevederile statutare privind organizațiile de partid cu atribuții în desemnarea candidaților. Or, de exemplu, la alegerile locale noi din 20 mai 2018, Misiunea a identificat situații problematice cu referire la conformitatea calității de subiect cu drept de desemnare a candidatului, pe baza proceselor-verbale depuse în urma ședințelor organelor de partid desfășurate, cu prevederile statutare în domeniu⁴⁹.

De asemenea, în contextul participării la alegerile locale generale a partidelor politice ale căror organe de conducere ar avea mandat expirat, urmează a fi clarificate aceste aspecte, pentru ca să se depună documentele necesare desemnării și înregistrării candidaților în deplină conformitate cu prevederile cadrului legal. Amintim că în cadrul ședinței din 11 decembrie 2018, CEC a constatat că în cazul a 25 de partide politice din 46 mandatul conducătorului este expirat. În acest context, Comisia a solicitat partidelor politice ajustarea informației privind mandatul conducătorului formațiunii din Registrul partidelor politice deținut de ASP⁵⁰. Potrivit observațiilor MO Promo-LEX situația nu a suferit modificări de esență în ajunul alegerilor locale.

⁴⁵ Lista partidelor politice din Republica Moldova. <http://asp.gov.md/ro/node/3664>

⁴⁶ Art. 26, lit. d) din Codul electoral. <https://bit.ly/2Jcsdy2>

⁴⁷ Hotărâre cu privire la aprobarea Programului calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019, pct. 3 din program. <https://bit.ly/2MR2ZLc>

⁴⁸ 46 de partide și organizații social-politice au dreptul să participe la alegerile parlamentare noi din 20 octombrie 2019. <http://bit.ly/2yYTuSg>

⁴⁹ Raportul nr. 2. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale noi din 20 mai 2018, p. 11. <http://bit.ly/32DlLeL>

⁵⁰ <http://bit.ly/2zOnEEo>

6.2. Cazuri ce pot fi calificate drept desemnare a candidaților înainte de termenul legal

Potrivit art. 46 din Codul electoral, în cazul alegerilor locale desemnarea candidaturilor se efectuează după constituirea circumscripțiilor electorale și a CECE. În conformitate cu Programul calendaristic, termenul de depunere a dosarelor de înregistrare a candidaților a fost stabilit pentru perioada 30 august–19 septembrie în cazul CECE II, și, respectiv, 9–19 septembrie 2019 în cazul CECE I, după constituirea organelor respective.

Menționăm că pe parcursul perioadei monitorizate au fost identificate cel puțin trei cazuri (PPDA) ce pot fi calificate drept desemnare a potențialilor candidați pentru funcția de primar înainte de termen: mun. Ungheni – Gheorghe Petic, a cărui „candidatură pentru funcția de primar” a fost înaintată de organizația teritorială respectivă a PPPDA la 4 august 2019, cu difuzarea publică a informației printr-un „live” pe rețelele de socializare; c. Stăuceni, mun. Chișinău – Viorel Adauge, „susținut în unanimitate în calitate de candidat la alegerile locale” de organizația teritorială respectivă a PPPDA la 3 iulie 2019, cu publicarea informației pe rețelele de socializare, și c. Sireți, Strășeni – Vasile Cartera, „votat de organizația locală, unanim” la data de 4 august 2019, cu difuzarea informației pe rețelele de socializare de către unul dintre simpatizanții PPPDA. În cazul lui Viorel Adauge, la 09.08.2019, observatorii Promo-LEX au identificat și foi volante cu planurile acestuia pentru c. Stăuceni, mun. Chișinău.

Constatările în cauză se bazează pe anunțurile diseminate despre deciziile organizațiilor locale, care, potrivit statutelor de partid, sunt în drept să desemneze candidați pentru alegerile locale. În același timp, MO Promo-LEX atrage atenția că legislația electorală din Republica Moldova nu prevede mecanisme prealabile de selecție a candidaților („primerise”) care s-ar putea desfășura în condiții legale din momentul anunțului datei alegerilor, de exemplu, până la desemnarea propriu-zisă a candidaților.

6.3. Cazuri ce pot fi calificate drept promovare cu utilizarea imaginii autorităților publice

MO Promo-LEX a constatat o situație ce poate fi interpretată drept implicarea Președintelui Republicii Moldova, Igor Dodon, în promovarea PSRM și a potențialilor candidați ai acestuia pentru alegerile locale generale.

Codul bunelor practici în materie electorală specifică: „Egalitatea șanselor trebuie asigurată tuturor partidelor și candidaților și trebuie să stimuleze statul să adopte o atitudine imparțială față de aceștia”⁵¹. De asemenea, art. 52, alin. (8) din Codul electoral prevede că „nu pot fi utilizate în scop de publicitate electorală imagini ce reprezintă instituții de stat sau autorități publice, atât din țară, cât și de peste hotare, ori organizații internaționale. [...]”. Este discutabilă însăși posibilitatea ca Președintele Republicii Moldova să se implice în susținerea unui concurent electoral desemnat de un partid politic, atâta timp cât art. 123, alin. (2) din Codul electoral îl obligă să renunțe la calitatea de membru al vreunui partid politic încă la etapa de validare a mandatului.

Deși nu suntem încă în campanie electorală, totuși, din necesitatea asigurării unor șanse egale pentru toți potențialii concurenți pe întregul parcurs al procesului electoral, menționăm că la 24 iulie 2019, Președintele Republicii Moldova a oferit un interviu unei resurse mass-media. În cadrul acestui interviu, Igor Dodon a menționat despre participarea sa la toate întâlnirile consiliilor regionale ale PSRM (Centru, Sud, Nord și Chișinău), unde a avut discuții personale cu potențialii candidați. A mai fost menționat și faptul că au fost identificați candidați pentru funcția de primar din toate orașele și din majoritatea localităților. În discursul său, Președintele se asociază cu PSRM, menționând că „...noi vom avea candidați pretutindeni. Eu cred că noi vom avea rezultate bune și noi vom obține primul loc la alegerile locale. Eu sunt sigur de asta. PSRM este cel mai puternic partid, și eu cred că noi avem posibilitatea să câștigăm majoritatea primarilor la nivel local (orașe și localități)”⁵².

⁵¹ *Codul bunelor practici în materie electorală*. Linii directoare și raport explicativ, p. 18. <http://bit.ly/2YIK9Nm>

⁵² Игорь Додон: Нам всем потребуется политическая мудрость, чтобы удержать коалицию во имя РМ, de la minutul 41. <https://bit.ly/33tEXMp>

Menționăm că prin Hotărârea CEC nr. 2264 din 08 februarie 2019⁵³, în contextul alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019, la pct. 2, autoritatea electorală a atenționat Președintele Republicii Moldova asupra inadmisibilității implicării sale în campania electorală (referitor la promovarea candidaților PSRM pentru funcția de deputat în cadrul diverselor evenimente organizate în calitate de Președinte).

⁵³ Hotărârea nr. 2264 din 08.02.2019 cu privire la sesizarea nr. CEC-10AP/50 din 4 februarie 2019 a Partidului Liberal și sesizarea nr. CEC-7/1006 din 5 februarie 2019 a Partidului Politic „Șor”, pct. 2. <https://bit.ly/31FcukV>

VII. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Observarea finanțării campaniei electorale rămâne a fi o prioritate a MO Promo-LEX. În acest sens, vom continua să comparăm cheltuielile raportate la CEC cu activitățile și cheltuielile estimate în urma observării civice.

7.1. Repere metodologice

Metodologia de monitorizare a finanțării campaniei electorale constă în observarea activității concurenților electorali sub aspectul resurselor financiare colectate și utilizate atât în perioada electorală, cât și în campania electorală. Totodată, are loc evaluarea corespunderii activității de raportare, evidență și supraveghere a actorilor electorali cu normele legale în vigoare.

7.2. Cadrul legal privind finanțarea campaniilor electorale

Finanțarea campaniei electorale este reglementată de: Constituția Republicii Moldova⁵⁴, Codul electoral – art. 41. *Condițiile și modul de susținere financiară a campaniilor electorale*⁵⁵, Legea nr. 249 privind partidele politice⁵⁶, Regulamentul CEC cu privire la finanțarea campaniilor electorale⁵⁷, adoptat prin Hotărârea CEC nr. 3352 din 4 mai 2015 și Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă⁵⁸, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 114 din 18 august 2016.

Pentru finanțarea campaniilor electorale, pot fi utilizate doar resurse financiare provenite din activitatea de muncă, de întreprinzător, științifică sau din cea de creație, desfășurată pe teritoriul Republicii Moldova⁵⁹.

Toate veniturile și cheltuielile concurenților electorali trebuie să fie reflectate pe conturile bancare special deschise după înregistrarea acestora, numite conturi cu mențiunea „Fond electoral”⁶⁰. Concurenții care nu vor desfășura activități de campanie și astfel nu vor avea costuri trebuie să informeze CEC despre luarea unei astfel de hotărâri. Băncile trebuie să informeze zilnic CEC (sau CECE) despre tranzacțiile care au loc prin conturile cu mențiunea „Fond electoral”⁶¹.

Este interzisă finanțarea din partea persoanelor juridice din străinătate, inclusiv a celor cu capital mixt, de către alte state sau organizații internaționale, inclusiv organizații politice internaționale; la fel, din partea cetățenilor Republicii Moldova care nu au împlinit vârsta de 18 ani și a cetățenilor în privința cărora a fost instituită o măsură de ocrotire judiciară sub forma tutelei; din partea persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova din veniturile obținute în afara țării; din partea autorităților publice, organizațiilor, întreprinderilor, instituțiilor publice, altor persoane juridice finanțate de la bugetul public sau care au capital de stat, cu excepția cazurilor în care acordarea de servicii sau susținerea materială este în mod expres prevăzută de legislație.

Pe lângă acestea, este interzisă finanțarea de către persoanele juridice care, cu un an înainte de începerea perioadei electorale, au desfășurat activități finanțate sau achitate din mijloace (fonduri) publice, precum și de către persoanele juridice cu capital străin sau mixt; de către persoanele anonime sau în numele unor terți; de către persoanele fizice care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova; de organizațiile necomerciale, sindicale, de binefacere sau religioase⁶².

⁵⁴ Constituția Republicii Moldova. <https://bit.ly/2ZHjfc3>

⁵⁵ Codul electoral al Republicii Moldova. <https://bit.ly/2Jcsdy2>

⁵⁶ Legea privind partidele politice, LPP 249. <https://bit.ly/2NIIQ11>

⁵⁷ Regulamentul CEC privind finanțarea campaniilor electorale. <https://bit.ly/2ZJWU74>

⁵⁸ Regulamentul CEC privind finanțarea grupurilor de inițiativă. <https://bit.ly/2M86Hka>

⁵⁹ Art. 41, alin. 1 din Codul electoral.

⁶⁰ Banca în care sunt deschise conturi cu mențiunea „Fond electoral” informează Comisia Electorală Centrală despre mijloacele bănești virate în contul concurenților electorali zilnic ori la cererea Comisiei.

⁶¹ Art. 41, alin. 2, lit. a), b), c) din Codul electoral al Republicii Moldova.

⁶² Art. 41, alin. 3, lit. a), b), c), d), e), f), g), h) din Codul electoral.

De asemenea, concurenților electorali li se interzice să ofere alegătorilor bani, să le distribuie fără plată bunuri materiale, inclusiv din ajutoare umanitare sau din alte acțiuni de binefacere⁶³. Această acțiune este incriminată în Codul penal prin art. 181¹, astfel încât oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul determinării alegătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor parlamentare, prezidențiale, locale ori în cadrul referendumului se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 (25 000 de lei) la 850 (42 500 de lei) de unități convenționale sau cu închisoare de la un an la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 (200 000 de lei) la 6000 (300 000 de lei) de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

O persoană fizică poate să doneze unui concurent suma de până la **348 750 de lei** (50 de salarii medii pe economie), în timp ce o persoană juridică poate să doneze până la **697 500 de lei** (100 de salarii medii pe economie). Quantumul stabilit al salariului mediu pe economie pentru 2019 este de 6 975 MDL⁶⁴. Concurenții pot să beneficieze de credite fără dobândă de la bugetul de stat. Cererea de acordare a creditului se depune la Ministerul Finanțelor⁶⁵. Fiecare concurent electoral beneficiază de o limită maximă de venituri pe care le poate acumula, stabilită de Comisia Electorală Centrală.

Concurenții electorali din partea partidelor politice și a blocurilor electorale au obligația de a prezenta Comisiei Electorale Centrale, **în termen de 3 zile de la deschiderea contului cu mențiunea „Fond electoral”** și, ulterior, **o dată pe săptămână**, un raport despre mijloacele bănești acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală⁶⁶. Rapoartele se fac publice pe pagina oficială a CEC timp de 48 de ore⁶⁷. Concurenții electorali care au candidat independent trebuie să prezinte la consiliul electoral de circumscripție corespunzător, **în termen de 3 zile de la deschiderea contului cu mențiunea „Fond electoral”** și, ulterior, **o dată la două săptămâni**, rapoarte privind veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală. În termen de 48 de ore de la recepționare, consiliile electorale de circumscripție vor expedia rapoartele respective spre publicare pe paginile web ale autorităților administrației publice locale corespunzătoare. Rapoartele privind finanțarea campaniilor electorale pentru întreaga perioadă electorală se vor prezenta la Comisia Electorală Centrală de către concurenții electorali înregistrați cel târziu cu două zile înainte de ziua alegerilor. Rapoartele se publică pe pagina oficială a Comisiei Electorale Centrale în termen de 48 de ore de la recepționarea lor.

CEC și CECE I și II sunt împuternicite să supravegheze finanțarea campaniei electorale. Acestea recepționează rapoartele financiare ale concurenților electorali, verifică acuratețea, conformitatea acestora și pot să aplice sancțiuni⁶⁸, cum ar fi avertismente și amenzi, confiscarea fondurilor, intentarea procesului contravențional conform legislației, suspendarea finanțării publice și anularea înregistrării concurentului electoral⁶⁹ sau să solicite altor „organe competente” să aplice concurenților sancțiuni.

⁶³ Prevederile respective nu se vor aplica în cazul cadourilor simbolice, reprezentând publicitate electorală sau politică, confecționate din mijloace declarate de pe contul „Fond electoral”, care poartă simbolică concurentului electoral și a căror valoare de piață nu depășește 2 unități convenționale (100 de lei).

⁶⁴ Quantumul oficial al salariului mediu pe economie în Republica Moldova pentru anul 2019. <https://bit.ly/2YuU9VL>

⁶⁵ Creditele primite de la stat se sting, complet sau parțial, de către stat, în funcție de numărul total de voturi valabil exprimate pentru concurentul electoral în circumscripția electorală respectivă. Suma de bani, determinată prin împărțirea sumei creditului la numărul de alegători care au participat la votare, apoi prin înmulțirea rezultatului obținut cu numărul de voturi valabil exprimate pentru concurentul electoral respectiv, urmează a fi stinsă de la bugetul de stat.

⁶⁶ Raportul va conține: a) datele de identificare ale persoanei fizice sau juridice care a donat mijloace financiare; b) lista tuturor donațiilor primite, inclusiv natura și valoarea fiecărei donații în bani, mărfuri, obiecte, lucrări sau servicii; c) valoarea totală a donațiilor și numărul donatorilor; d) lista donațiilor rambursate ca urmare a depășirii plafoanelor stabilite la art. 41, alin. (2), lit. e) din Codul electoral; e) datele de identificare ale persoanei fizice sau juridice căreia i-au fost achitate mijloace financiare din contul „Fond electoral” și scopul cheltuielilor respective; f) sumele datorilor, numerele actelor financiare de evidență și alte informații concludente; g) informația contabilă a persoanelor juridice fondate sau controlate în alt mod de partidul politic respectiv pentru perioada corespunzătoare.

⁶⁷ Art. 43 din Codul electoral al Republicii Moldova. Rapoartele privind finanțarea campaniilor electorale. <https://bit.ly/2Jcsdy2>

⁶⁸ Art. 75 din Codul electoral. Răspunderea juridică. <https://bit.ly/2Jcsdy2>

⁶⁹ Art. 75, alin. 5) din Codul electoral stipulează că anularea înregistrării se aplică la solicitarea Comisiei Electorale Centrale, iar **în cazul alegerilor locale – și la solicitarea consiliului electoral de circumscripție, prin hotărâre judecătorească definitivă care constată:** a) folosirea de către concurentul electoral a fondurilor financiare și materiale nedeclarate sau

În termen de cinci zile de la începerea perioadei electorale, radiodifuzorii sunt obligați să dea publicității condițiile în care oferă spațiu publicitar (inclusiv prețul/minut) și alte servicii conexe concurenților electorali, informând Comisia Electorală Centrală și Consiliul Coordonator al Audiovizualului. Comisia Electorală Centrală publică aceste informații pe pagina sa oficială.

În termenul corespunzător, 44 de radiodifuzori au prezentat CEC disponibilitatea și ofertele de prețuri pentru spațiul publicitar electoral în cazul alegerilor locale generale⁷⁰ și pentru alegerile parlamentare noi.

7.3. Bugetul Comisiei Electorale Centrale

Bugetul Comisiei Electorale Centrale pentru alegerile locale generale. Conform Hotărârii CEC nr. 1874 din 14 noiembrie 2018 cu privire la aprobarea bugetului Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2019, devizul de cheltuieli pentru organizarea și desfășurarea alegerilor locale generale este stabilit în sumă de 139 999 700 de lei⁷¹.

Bugetul Comisiei Electorale Centrale pentru alegerile parlamentare noi. Conform Hotărârii nr. 2555 cu privire la aprobarea devizului de cheltuieli pentru organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare noi din data de 20 octombrie 2019 pentru funcția de deputat în circumscripțiile electorale uninominale nr. 33 – mun. Chișinău, nr. 48 – or. Slobozia, mun. Tiraspol și mun. Bender, nr. 50 – la vest de Republica Moldova și nr. 17 – or. Nisporeni, devizul estimativ de cheltuieli al CEC este în sumă de 11 931 730 de lei, conform anexei nr. 1⁷².

depășirea cheltuielilor peste plafonul mijloacelor din fondul electoral; b) utilizarea de către concurentul electoral a mijloacelor financiare din străinătate; c) nesuspendarea din funcție de către candidatul care are această obligație. În acest caz se anulează înregistrarea candidatului independent sau se exclude din lista concurentului electoral candidatul respectiv; d) încălcarea de către concurentul electoral a prevederilor art. 52, alin. (3), adică implicarea sub orice formă a persoanelor care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova în acțiunile de agitație electorală. (6) În cazurile prevăzute la alin. (5), Comisia Electorală Centrală sau consiliul electoral de circumscripție adresează o cerere de anulare a înregistrării concurentului electoral, prin adoptarea unei hotărâri în acest sens, Curții de Apel Chișinău, în cazul alegerilor parlamentare și prezidențiale, sau instanței de judecată în a cărei rază teritorială se află consiliul electoral respectiv, în cazul alegerilor locale generale sau al alegerilor locale noi. Instanța de judecată va examina cererea și va emite o hotărâre asupra acesteia în decursul a 5 zile, dar nu mai târziu de ziua anterioară alegerilor.

⁷⁰ Declarațiile radiodifuzorilor privind politica editorială (inclusiv condițiile de oferire a spațiului publicitar). <https://bit.ly/2YLDReS>

⁷¹ Hotărârea CEC nr. 1874 cu privire la devizul de cheltuieli pentru alegerile locale generale din 20 octombrie 2019. <https://bit.ly/2yOpNTI>

⁷² Hotărârea CEC nr. 2555 cu privire la devizul de cheltuieli pentru alegerile parlamentare noi din 20 octombrie 2019. <https://bit.ly/2YX4sGx>

VIII. DISCURSUL INSTIGATOR LA URĂ ȘI DISCRIMINARE

Discursul de ură este un fenomen care capătă amploare și intensitate tot mai mare în Republica Moldova, inclusiv în context electoral. La ora actuală, nu există un cadru legal pertinent și nici mecanisme pentru a combate acest fenomen, iar autoritățile nu au un răspuns la discursul de ură în context electoral.

Începând cu alegerile locale noi și referendumul local din Chișinău din noiembrie 2017, MO „Promo-LEX” monitorizează și discursul de ură utilizat de către concurenții electorali în cadrul alegerilor. Pe baza surselor de informare monitorizate, se identifică situațiile și tematica discursului, subiecții ce utilizează ura în mesajele lor electorale și cei afectați de acest tip de discriminare.

8.1. Argumente în favoarea monitorizării discursului de ură în perioada electorală

Discursul de ură reprezintă o formă de răspândire a intoleranței în spațiul public, de discriminare și de incitare la violență, interzisă de lege și sancționabilă civil sau penal. Discursul de ură poate fi o formă de manipulare a publicului și a alegătorilor în context electoral, dar și de distragere a atenției de la problemele reale.

Discursul de ură este un fenomen care capătă amploare și intensitate tot mai mare în Republica Moldova. Acest fapt este confirmat de ultimele rapoarte lansate de Asociația Promo-LEX în anul 2018 și 2019: „Discursul de ură și instigarea la discriminare în spațiul public și în mass-media din Republica Moldova”. Rezultatele monitorizării pentru anul 2018 arătau că, în medie, în fiecare zi apar două cazuri noi de discurs de ură, în timp ce în 2019 această cifră a crescut la 3,5 cazuri noi pe zi. Raportul pentru anul 2019 atestă că 67% din cazurile de discurs de ură au loc în context politic, astfel încât politicienii sunt, frecvent, principalii promotori ai intoleranței în spațiul public, inclusiv în cadrul proceselor electorale. Această cifră este în creștere față de anul 2018, când cazurile identificate în context politic reprezentau 42%.

Raportul pentru anul 2019 a scos în evidență faptul că circa 28% din cazurile de discurs de ură au fost identificate în context electoral, ceea ce presupune că discursul de ură a fost exprimat în perioada campaniei electorale, provine de la un concurent electoral sau îl vizează, se referă la un partid politic, la simpatizanții acestuia sau la programele electorale.

Monitorizarea discursului de ură a scos în evidență și o serie de probleme. La ora actuală, autoritățile nu au un răspuns la discursul de ură în context electoral. Nu există un cadru legal pertinent și nici mecanisme pentru a combate acest fenomen. Mecanismele generale, cum ar fi instanțele de judecată sau Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (CPPEDAE), pot examina retorica urii sub aspect civil, însă nu pot oferi o soluție care ar remedia problema sub aspect electoral. În acest sens, discursul de ură este complet necontrolat, indiferent de impactul său asupra procesului de alegeri.

Prin urmare, au fost formulate o serie de recomandări pentru a îmbunătăți cadrul legislativ și de politici în domeniu, dar și sugestii practice de reacționare la cazurile de discurs de ură în context electoral. În special, i s-a recomandat CEC: să inițieze instituirea unui mecanism de monitorizare, documentare și sancționare a discursului de ură în campaniile electorale; să reacționeze prompt și ferm la toate cazurile de discurs de ură raportate și să stabilească sancțiuni corespunzătoare pentru fiecare încălcare; să dezvolte un sistem de colectare a datelor dezagregate pentru a oferi o viziune coerentă și integrată asupra cazurilor, a formei discursului și a motivelor care au stat la baza lui, precum și a soluției aplicate, iar aceste informații să fie puse periodic la dispoziția publicului.

La fel, s-a propus: dezvoltarea instrumentelor interne în cadrul CEC pentru eficientizarea procesului de monitorizare, documentare și sancționare a discursului de ură (instrucțiuni, ghiduri); realizarea unor activități de promovare a discursului public tolerant în procesele electorale și de descurajare a concurenților electorali în utilizarea retoricii bazate pe intoleranță.

Nu în ultimul rând, Promo-LEX a recomandat CEC să realizeze activități periodice de instruire pentru membrii organelor electorale și pentru angajați în ce privește identificarea discursului de ură, a sexismului, a rasismului, a homofobiei și a formelor de manifestare a acestora, a criteriilor protejate și a prejudecăților din societate.

8.2. Aspecte metodologice ale monitorizării DIU

Pornind de la aceste premise, Asociația Promo-LEX își propune să monitorizeze discursul de ură în campania electorală pentru alegerile locale generale din 20 octombrie 2019. Monitorizarea va fi realizată pe baza unei metodologii speciale, dezvoltate de Promo-LEX și coordonate cu reprezentanții Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării, ai Comisiei Electorale Centrale, ai Consiliului Coordonator al Audiovizualului și ai organizațiilor de media.

Monitorizarea va fi realizată de cinci experți, contractați de Promo-LEX pentru această activitate, utilizând o bază de date și formulare de raportare speciale în acest sens.

Sursele monitorizării vor fi mass-media scrisă și online, emisiunile TV, politicienii, slujitorii de cult și liderii de opinie, platformele cibernetice de stocare și distribuire a informațiilor și evenimentele publice. Sursele monitorizării vor fi selectate pe baza indicatorilor de audiență și a studiilor de măsurare a traficului și audienței pe internet și a sondajelor realizate de companiile sociologice privind încrederea publicului, dar și în funcție de prezența mediatică a politicienilor, a slujitorilor de cult și a liderilor de opinie.

Datele monitorizării vor fi analizate și prezentate publicului, autorităților și concurenților electorali, în vederea sensibilizării și a prevenirii utilizării discursului de ură. În urma interpretării datelor, vor fi formulate concluzii și recomandări pentru actorii vizați (mass-media, partide politice și concurenți electorali și autorități) privind îmbunătățirea cadrului legislativ, conduita în campaniile electorale, reflectarea discursului de ură în media și practicile de sancționare a acestui discurs.

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova:

1. Modificarea art. 8 și 133 din Codul electoral în vederea stabilirii unei date fixe pentru desfășurarea alegerilor locale generale.
2. Modificarea art. 16–21 din Codul electoral în vederea revizuirii mecanismului de numire a membrilor CEC.
3. Completarea art. 16 din Codul electoral în scopul asigurării reprezentării membrilor de ambele genuri în componența CEC.
4. Completarea art. 134 din Codul electoral cu prevederi ce ar institui o perioadă de timp anumită (de exemplu, 3 luni) înainte de alegeri când arondarea alegătorilor la anumite adrese/secții de votare să fie „înghețată”. În acest fel, ar putea fi exclusă „migrația artificială” a alegătorilor, cu impact în special în contextul alegerilor locale.
5. Crearea de condiții echitabile între concurenții înregistrați pentru alegerile locale prin impunerea mecanismului de colectare a listelor de subscripție pentru toate categoriile de concurenți.
6. Instituirea unor mecanisme legale de prevenire și combatere a discursului instigator la ură în perioada electorală.

Comisiei Electorale Centrale:

7. Publicarea periodică a datelor din Registrul de stat al alegătorilor.
8. Dezvoltarea instrumentelor interne în cadrul CEC pentru eficientizarea procesului de monitorizare, documentare și sancționare a discursului de ură (instrucțiuni, ghiduri).
9. Organizarea și desfășurarea în timp util și în conformitate cu procedurile legale a consultărilor publice referitoare la proiectele de acte normative relevante pentru procesele electorale în desfășurare. Publicarea rezultatelor consultărilor publice (sinteză).

ABREVIERI

alin. – alineatul

APL – administrația publică locală

art. – articolul

ASP – Agenția Servicii Publice

BESV – birou electoral al secției de votare

BNS – Biroul Național de Statistică

c. – comuna

CEC – Comisia Electorală Centrală

CECE I – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivelul I

CECE II – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivelul II

CECEU – Consiliul electoral al circumscripției electorale uninominale

CI – candidat independent

CICDE – Centrul de Instruire Continuă în domeniul Electoral

CPPEDAE – Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității

CU – circumscripție uninominală

DIU – discurs instigator la ură

lit. – litera

MO – Misiune de observare

mun. – municipiu

nr. – număr

or. – oraș

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

OSCE/BIDDO – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

OTL – observator pe termen lung

OTS – observator pe termen scurt

PAS – Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate”

pct. – punct

PDM – Partidul Democrat din Moldova

PPPDA – Partidul Politic „Platforma Demnitate și Adevăr”

PSRM – Partidul Politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova”

r. – raion

RFE – Registrul funcționarilor electorali

RSA – Registrul de stat al alegătorilor

RSP – Registrul de Stat al Populației

s. – satul

SV – secție de votare

UAT – unitate administrativ-teritorială

USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

UTAG – Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia